

Sygn. akt V ACa 207/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 9 maja 2017 r.

Sąd Apelacyjny w Katowicach V Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Jadwiga Galas
Sędziowie:	SA Lucjan Modrzyk (spr.) SA Olga Gornowicz-Owczarek
Protokolant:	Diana Starzyk

po rozpoznaniu w dniu 9 maja 2017 r. w Katowicach

na rozprawie

sprawy z powództwa Syndyka Masy Upadłości (...) Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w upadłości likwidacyjnej w K.

przeciwko (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w C. i Przedsiębiorstwu (...) Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w C.

o zapłatę

na skutek apelacji pozwanych

od wyroku Sądu Okręgowego w Katowicach

z dnia 25 listopada 2016 r., sygn. akt XIII GC 517/15

1. oddala apelację;
2. zasądza od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 8.100 (osiem tysięcy sto) złotych tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

SSA Olga Gornowicz-Owczarek	SSA Jadwiga Galas	SSA Lucjan Modrzyk
-----------------------------	-------------------	--------------------

Sygn. akt V ACa 207/17

UZASADNIENIE

Powód (...) sp. z o.o. wniósł o orzeczenie nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym, że pozwani (...) sp. z o.o. w C. i Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o. w C. powinni solidarnie zapłacić na jego rzecz kwotę 3.761.284,95 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 października 2014 roku do dnia zapłaty oraz o zasądzenie na jego rzecz od pozwanych solidarnie kosztów procesu według norm przepisanych.

W uzasadnieniu powód wskazał, że pozostawał z pozwanymi w relacjach handlowych. Z tego tytułu (...) sp. z o.o. wystawiła weksel własny na kwotę 3.761.284,95 zł, który to dokument poręczyło Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o. Pomimo upływu terminu płatności weksla spółka (...) nie dokonała zapłaty wynikającej z niego kwoty. Powód wezwał wystawcę weksla do jego wykupu. Gdy to nie nastąpiło, poinformował poręczyciela wzywając go do zapłaty sumy wekslowej. Żaden z pozwanych nie uregulował powyższej należności.

Postanowieniem z dnia 18 grudnia 2014 roku, sygn. akt X GU 86/14/11 Sąd Rejonowy Katowice – Wschód w Katowicach ogłosił upadłość obejmującą likwidację majątku powoda. Oświadczeniem złożonym w dniu 12 grudnia 2015 roku syndyk masy upadłości powoda wstąpił do toczącego się postępowania.

Nakazem zapłaty w postępowaniu nakazowym z dnia 22 maja 2015 roku Sąd Okręgowy w Katowicach uwzględnił żądanie pozwu oraz zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę 32.217 zł tytułem zwrotu kosztów procesu.

W zarzutach od powyższego nakazu pozwani zaskarżając go w części dotyczącej kwoty 2.548.461,32 zł wnieśli o uchylenie nakazu zapłaty w zaskarżonej części, oddalenie powództwa w zakresie kwoty 2.548.461,32 zł oraz o zasądzenie od powoda na ich rzecz kosztów postępowania według norm przepisanych. W uzasadnieniu wskazali, że roszczenie powoda w zakresie kwoty 592,872,07 zł wygasło wskutek dokonanego przez spółkę (...) potrącenia. Na powyższą kwotę składa się wartość wierzytelności nabytych od spółki (...), a przysługujących wobec powoda oraz ustawowe odsetki, co do których oświadczenie o potrąceniu zostało zawarte w zarzutach do nakazu zapłaty. Powód został powiadomiony o cesji oraz nie kwestionował powyższych wierzytelności, czego dowodem jest potwierdzenie salda wysłane pierwotnemu wierzycielowi. Z kolei wierzytelność wobec powoda przysługująca (...) sp. z o.o. w kwocie 1.955.589,25 zł była objęta faktoringiem przez firmę (...) S.A., lecz na skutek jej niewyegzekwowania, z mocy prawa wróciła na rzecz pozwanej spółki (...). Następnie wierzytelność została zgłoszona do postępowania upadłościowego z jednoczesnym oświadczeniem o potrąceniu z wierzytelnościami powoda dochodzonymi z weksla. Pozwani zakwestionowali ponadto dopuszczalność dochodzenia odsetek od sumy wekslowej.

W odpowiedzi na zarzuty powód wniósł o utrzymanie w mocy nakazu zapłaty w całości oraz zasądzenie od pozwanych solidarnie na jego rzecz kosztów procesu według norm przepisanych. W uzasadnieniu podniósł, że w związku z licznymi nieprawidłowościami w zarządzaniu powodową spółką nastąpiła zmiana jej zarządu. Nowy organ zakwestionował zasadność wystawienia przez spółkę (...) faktur, z których wynikały wierzytelności będące następnie przedmiotem cesji na rzecz pozwanego (...) sp. z o.o. Wierzytelności te miały wynikać z nieważnych umów sprzedaży. Nieważność miała być z kolei spowodowana niewłaściwą reprezentacją powodowej spółki oraz pozornością kontraktów. Wobec powyższego spółka (...) nie mogła dokonać skutecznego potrącenia wierzytelności. Z kolei wierzytelność przysługująca spółce (...) została przejęta przez (...) S.A. w ramach umowy faktoringu. (...) S.A. uzyskała nakaz zapłaty, na podstawie którego w ramach zabezpieczenia uzyskała szereg hipotek przymusowych na nieruchomościach powoda, które następnie w przeważającej części zostały uchylone, za wyjątkiem hipoteki na udziale w nieruchomości położonej w K., dla której prowadzona jest księga wieczysta o nr (...). Umowa faktoringu przewidywała, że gdy egzekucja wierzytelności okaże się bezskuteczna, wierzytelność ta przejdzie z mocy prawa z powrotem na (...) sp. z o.o. Ponieważ zmiana wierzyciela hipotecznego nie została ujawniona w księdze wieczystej, wierzycielem pozostała nadal spółka (...). Wobec bezskuteczności dokonanego przelewu wierzytelności nie było zatem możliwe jej skuteczne potrącenie. Ponieważ nakaz zapłaty uzyskany przez (...) Faktoring nigdy się nie uprawomocnił, bezzasadne jest żądanie kosztów procesu stanowiących część tej wierzytelności. Ponadto umowy, z których wynikają powyższe wierzytelności są nieważne jako pozorne, jak również jako dokonane z pominięciem regulacji przewidzianej przez Prawo zamówień publicznych.

Wyrokiem z dnia 25 listopada 2016 roku, sygn. akt XIII GC 517/15/AM Sąd Okręgowy w Katowicach uchylił nakaz zapłaty z dnia 22 maja 2015 roku w części obejmującej należność główną w kwocie 592.872,07 zł z ustawowymi odsetkami od 1 października 2014 roku i w tym zakresie powództwo oddalił (pkt 1), w pozostałej części nakaz zapłaty utrzymał w mocy (pkt 2), uchylił nakaz zapłaty w częściach obejmujących zasądzone koszty postępowania (pkt 3) i zasądził od powoda na rzecz pozwanych kwotę 10.163 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania (pkt 4). Ponadto Sąd zasądził od pozwanych solidarnie na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach kwotę 21.050 zł tytułem części opłaty stosunkowej od pozwu, z której strona powoda była zwolniona (pkt 5) oraz nakazał ściągnąć na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Katowicach, z roszczenia zasądzonego na rzecz powoda kwotę 3.950 zł tytułem części opłaty stosunkowej od pozwu, z której strona powodowa była zwolniona.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 30 grudnia 2013 roku (...) sp. z o.o. wystawiła na rzecz (...) sp. z o.o. weksel na kwotę 3.761.284,95 zł z terminem płatności na dzień 30 września 2014 roku. Weksel poręczyło Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o. Pismem z dnia 16 października 2014 roku powód wezwał (...) Sp. z o.o. do wykupu weksla poprzez zapłatę sumy wekslowej w terminie dwóch dni od otrzymania wezwania. Pismem z tej samej daty powodowa spółka zawiadomiła Przedsiębiorstwo (...) sp. z o.o., że weksel nie został wykupiony przez jego wystawcę i wezwało do zapłaty sumy wekslowej w terminie trzech dni od doręczenia wezwania. W dniu 10 grudnia 2013 roku (...) sp. z o.o. wystawiła na rzecz (...) sp. z o.o. następujące faktury VAT tytułem sprzedaży strzemion jarzmowych: (...) o wartości brutto 133 990,35 zł, (...) o wartości brutto 238 465,02 zł oraz (...) o wartości brutto 180 074,46 zł. (...) sp. z o.o. zaksięgowwała wszystkie wymienione faktury sprzedaży. W dniu 13 czerwca 2014 roku pomiędzy spółką (...) a (...) Sp. z o.o. zawarta została umowa przelewu wierzytelności, na mocy której (...) sp. z o.o. dokonała przelewu na rzecz (...) Sp. z o.o. wierzytelności stwierdzonych wyżej wskazanymi fakturami. Pismem z dnia 19 listopada 2014 roku (...) sp. z o.o. złożył oświadczenie o potrąceniu powyższej wierzytelności w kwocie 552.529,83 zł z wierzytelnością wzajemną wynikająca z weksla własnego wystawionego w dniu 30 grudnia 2013 roku. W dniu 19 grudnia 2013 roku (...) sp. z o.o. wystawił na rzecz (...) sp. z o.o. 5 faktur VAT (...) tytułem sprzedaży strzemion jarzmowych, każda o wartości brutto 344.400 zł. Wszystkie wymienione faktury zostały przez pozwanego zaksięgowane. Nowo powołany prezes zarządu powoda J. D. ustaliła, że transakcje zakupu strzemion, w tym dotyczące pozwanych nigdy nie zostały zrealizowane i miały wyłącznie charakter pozorny. W dniu 20 grudnia 2013 roku pomiędzy (...) S.A. jako Faktorem a Przedsiębiorstwem (...) Sp. z o.o. jako Faktorantem zawarta została umowa przelewu wierzytelności przysługujących z tytułu faktur (...) w łącznej wysokości 1 722 000,00 zł. W § 1 aneksu do umowy strony ustaliły, że w razie kiedy (...) w terminie do 1 grudnia 2014 roku nie wyegzekwuje od powoda nabytych wierzytelności, wówczas z mocy prawa następuje cesja zwrotna tych wierzytelności na rzecz Faktoranta, bez potrzeby składania jakichkolwiek oświadczeń woli. Nakazem zapłaty z dnia 16 kwietnia 2014 roku, sygn. V GNC 82/14 Sąd Okręgowy w Częstochowie zasądził od powoda na rzecz (...) S.A. kwotę 1 722 000 zł z ustawowymi odsetkami od 20 marca 2014 roku, kwotę 21.525 zł tytułem zwrotu kosztów sądowych oraz kwotę 7.217 zł tytułem kosztów zastępstwa procesowego. Na mocy powyższego nakazu (...) S.A. uzyskał zabezpieczenie roszczenia w postaci hipoteki przymusowej w sumie 150.000 zł wpisanej w dniu 11 lipca 2014 roku na udziale w nieruchomości należącej do (...) sp. z o.o., dla której Sąd Rejonowy Katowice - Wschód w Katowicach prowadzi księgę wieczystą o numerze (...). W dniu 15 kwietnia 2015 roku (...) S.A. złożyła oświadczenie, że wierzytelności wynikające z faktur (...) zostały z mocy prawa zwrotnie przeniesione na rzecz (...) Sp. z o.o. Wniosek o wykreślenie hipoteki został złożony przez spółkę (...) w dniu 31 sierpnia 2016 roku, na skutek czego hipoteka została wykreślona z księgi wieczystej. W dniu 7 maja 2015 roku (...) sp. z o.o. zgłosiła wierzytelność wynikającą z powyższych faktur wraz z odsetkami i kosztami zasądzonymi nakazem zapłaty z dnia 16 kwietnia 2014 roku w postępowaniu upadłościowym toczącym się z udziałem (...) sp. z o.o. Spółka złożyła jednocześnie oświadczenie o potrąceniu powyższej wierzytelności w kwocie 1.955.589,25 zł z wierzytelnością wzajemną wynikającą z tytułu poręczenia weksla wystawionego przez spółkę (...). Na podstawie tak ustalonego stanu faktycznego Sąd Okręgowy uznał, że umowa sprzedaży strzemion jarzmowych pomiędzy powodem a spółką (...) była ważna. Działania przedstawicieli powoda stanowią potwierdzenie woli osób uprawnionych do reprezentacji powodowej spółki w zakresie zaciągnięcia zobowiązania. W ocenie Sądu złożenie podpisów na zamówieniu a następnie na fakturach dokumentujących transakcję jest zachowaniem w sposób dostateczny przejawiającym wolę realizacji omawianej czynności prawnej. Ponadto dowodem woli zawarcia i pełnej akceptacji spornego zobowiązania jest decyzja o zaksięgowaniu każdej z faktur, po dokonaniu szczegółowej weryfikacji

merytorycznej i formalnej, co potwierdzają adnotacje na odwrocie każdego z wymienionych dokumentów. Brak jest również dowodów pozwalających na przyjęcie, że transakcja zakupu przez powoda strzemion jarmowych od spółki (...) miała charakter pozorny. Żaden z przesłuchanych świadków nie potwierdził istnienia okoliczności stanowiących warunek zaistnienia pozorności w odniesieniu do kwestionowanych transakcji. Wobec powyższego uprawnione jest wnioskowanie, że na skutek dokonanej transakcji sprzedaży powstała wierzytelność pieniężna wynikająca z obowiązku zapłaty za sprzedany towar. W związku z dokonaną w dniu 13 czerwca 2014 roku cesją wierzytelność została przelana na rzecz (...) sp. z o.o. W tym stanie rzeczy potrącenie jako skuteczne doprowadziło do umorzenia wierzytelności dochodzonej pozwem do wysokości 592.872,07 zł. Również zarzut nieważności umowy sprzedaży strzemion jarmowych zawartej między powodową spółką a (...) sp. z o.o. na skutek niezastosowania procedur wymaganych ustawą Prawo zamówień publicznych nie zasługuje na uwzględnienie. To, czy dany podmiot będzie podlegał przepisom Prawa zamówień publicznych zależy od treści aktów go powołujących. Powód w żadnym stopniu nie wykazał, że jest podmiotem publicznym w rozumieniu powyższej ustawy. Nie przedłożył on aktu założycielskiego spółki potwierdzającego, że został utworzony w szczególnym celu zaspakajania potrzeb publicznych. Okoliczność ta nie wynika z załączonego do akt pełnego odpisu z KRS. Ponadto będące przedmiotem sporu transakcje nie należą do kategorii zamówień sektorowych. Przesądza to o tym, że (...) sp. z o.o. nie była zobligowana do stosowania przepisów Prawa zamówień publicznych w ramach zakupu strzemion jarmowych. Brak jest również podstaw do ustalenia, że transakcja sprzedaży strzemion jarmowych realizowana między (...) sp. z o.o. a (...) sp. z o.o. miała charakter pozorny. W szczególności brak jest dostatecznych przesłanek wnioskowania o istnieniu tajnego porozumienia między tymi podmiotami. Nie można również przyjąć nieważności umowy z uwagi na niewłaściwą reprezentację (...) Sp. z o.o. Wszystkie sporne faktury dotyczące transakcji z (...) sp. z o.o. były sygnowane przez Prezesa Zarządu M. D. i zatwierdzane celem księgowania przez drugiego członka zarządu E. T., o czym świadczą podpisy na złożonych przez powoda odpisach faktur. Zarzut potrącenia kwoty 1.955.589,25 zł uznać należy jednak za nieskuteczny, ponieważ w dacie składania oświadczenia o potrąceniu pozwany nie był wierzycielem wzajemnym powodowej spółki. Przelew wierzytelności hipotecznej powoduje automatyczne przejście hipoteki na cesjonariusza, jednak cesjonariusz nabywa wierzytelność, wraz z hipoteką, dopiero po wpisie w księdze wieczystej. Podnoszona do potrącenia wierzytelność była przedmiotem przelewu na rzecz (...) S.A i spółka ta na mocy wydanego na jej rzecz nakazu zapłaty uzyskała zabezpieczenie roszczenia w postaci hipoteki przymusowej. Wniosek o jej wykreślenie złożony został dopiero w dniu 30 sierpnia 2016 roku. Skutek w postaci przelewu wierzytelności z powrotem na rzecz pozwanego mógł nastąpić najwcześniej z tym właśnie dniem, a w konsekwencji jego oświadczenie nie mogło wywołać skutku potrącenia. O kosztach Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 100 kpc, dokonując ich stosunkowego rozdzielenia.

Od powyższego orzeczenia apelację wnieśli obaj pozwani, zaskarżając je w części dotyczącej punktów 2, 5 i 6. Wyrokowi zarzucili:

1. naruszenie art. 328 § 2 kpc poprzez nieocenie wszystkich dowodów w sprawie, brak oceny dowodów w zakresie oświadczenia (...) S.A. o zrzeczeniu się zabezpieczeń hipotecznych oraz brak oceny dowodów w zakresie charakteru umowy cesji wierzytelności z dnia 20 grudnia 2013 roku wraz z aneksem nr (...) i jej warunkowego charakteru;
2. naruszenie art. 233 § 1 kpc poprzez dokonanie błędnej oceny dowodu w postaci umowy o przelew wierzytelności z dnia 20 grudnia 2013 roku wraz z aneksem nr (...), co doprowadziło do przyjęcia przez Sąd, że jest to przelew wierzytelności przez (...) S.A. na rzecz pozwanego (...) sp. z o.o. w rozumieniu art. 510 kc i art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece;
3. naruszenie art. 56 kc w zw. z art. 65 kc poprzez ich niezastosowanie i nieprzyjęcie, że zamiarem pozwanego (...) sp. z o.o. i (...) S.A. było powrotne przeniesienie wierzytelności pieniężnych należnych wobec powoda wolnych od zabezpieczeń hipotecznych;
4. naruszenie art. 79 ust. 1 i 2 ustawy o księgach wieczystych i hipotece poprzez ich błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, że wierzytelność zabezpieczona hipoteką nie może zostać przeniesiona bez hipoteki, w szczególności w sytuacji, kiedy wierzyciel zrzekł się zabezpieczenia hipotecznego;

5. naruszenie art. 109 ustawy o księgach wieczystych i hipotece poprzez jego niezastosowanie i nieprzyjęcie, że hipoteka przymusowa na udziale należącym do powoda zabezpieczała wiarygodność wynikającą z nakazu zapłaty wydanego przez Sąd Okręgowy w Częstochowie a wiarygodności z tego nakazu nie były przedmiotem cesji zwrotnej na rzecz pozwanego;

6. naruszenie art. 498 kc poprzez jego niezastosowanie i nieuznanie, że roszczenie powoda w zakresie żądania zapłaty kwoty 1.955,589 zł wygasło wskutek potrącenia dokonanego przez pozwanego (...) sp. z o.o.;

7. naruszenie art. 89 kc i art. 90 kc poprzez ich niezastosowanie i nieuznanie, że powrotne przeniesienie wiarygodności na rzecz (...) sp. z o.o. i złożone oświadczenie woli o potrąceniu było uzależnione od warunku przeniesienia zabezpieczenia hipotecznego lub wykreślenia hipoteki przymusowej z księgi wieczystej a warunek ten został spełniony przed dniem wydania wyroku przez Sąd I instancji.

Powołując się na powyższe skarżący wnieśli o zmianę zaskarżonego wyroku i uchylenie nakazu zapłaty w zakresie kwoty 1.955.589,25 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 1 października 2014 roku, oddalenie powództwa w tym zakresie oraz o zasądzenie od powoda na ich rzecz solidarnie kosztów postępowania według norm przepisanych za pierwszą i drugą instancję ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania za instancję odwoławczą.

W odpowiedzi na apelację powód wniósł o jej oddalenie w całości i zasądzenie od pozwanych na jego rzecz kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych. W uzasadnieniu podniósł, że wymaganie wpisu konstytutywnego wpływa na skutki prawne nie tylko przejścia hipoteki, lecz także przelewu zabezpieczonej wiarygodności. Warunkowy charakter umowy cesji nie może wykluczyć konstytutywnego charakteru wpisu. Nie można również zgodzić się, że art. 79 ust. 1 ustawy o księgach wieczystych i hipotece ma charakter dyspozytywny. Jeżeli wierzyciel chciałby przenieść wiarygodność bez hipoteki, powinien równocześnie zrzec się zabezpieczenia. Ponadto nie została zachowana właściwa forma wymagana dla przeniesienia wiarygodności hipotecznej z powrotem na pozwanego. Oświadczenie z dnia 1 grudnia 2014 roku zostało opatrzone notarialnym poświadczeniem podpisów dopiero 7 stycznia 2016 roku.

Sąd zważył, co następuje:

Apelacja jest nieuzasadniona.

Wszystkie zarzuty skarżącego odnoszą się w istocie do skuteczności zwrotnego przelewu wiarygodności między spółkami (...), a co za tym idzie skuteczności dokonanego przez drugą ze spółek oświadczenia woli o potrąceniu. Według treści art. 498 § 1 i 2 kc, gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wiarygodność z wiarygodności drugiej strony, jeżeli przedmiotem obu wiarygodności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, a obie wiarygodności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym. Wskutek potrącenia obie wiarygodności umarzają się nawzajem do wysokości wiarygodności niższej. Jedną z przesłanek potrącenia jest zatem wzajemność wiarygodności, która wynika wprost z istoty potrącenia. Oparte jest ono bowiem na założeniu, że obok siebie muszą wystąpić dwie wiarygodności i dwa długi odpowiadające wiarygodnościom, a między stronami zachodzi relacja wierzyciel – dłużnik i odwrotnie, a mianowicie potrącający musi być dłużnikiem i równocześnie wierzycielem swojego wierzyciela. Oświadczenie o potrąceniu wywołuje skutki określone w przepisach prawa materialnego tylko wówczas, gdy obie potrącanie wiarygodności rzeczywiście przysługują osobom będącym względem siebie jednocześnie dłużnikami i wierzycielami (por. wyrok SN z dnia 15 grudnia 1994 r., I CR 149/94, OSP 1996, z. 4, poz. 4; wyrok SA w Katowicach z dnia 18 listopada 2011 r., V ACa 408/10, LEX nr 785495, wyrok SN z dnia 8 grudnia 2011 r., IV CSK 488/11, LEX nr 1131137). Powyższe oznacza, że nie można objąć potrąceniem wiarygodności, która służy komu innemu niż potrącający, ani takiej, która służy potrącającemu wobec innej osoby niż jego wierzyciel. Podobnie osoba trzecia nie może potrącić własnej wiarygodności z wiarygodnością służącą wierzycielowi przeciwko dłużnikowi.

Kluczowym w niniejszej sprawie było zatem ustalenie, czy w dacie złożenia oświadczenia o potrąceniu (7 maja 2015 roku) powód oraz pozwany (...) sp. z o.o. byli wzajemnie wobec siebie dłużnikami i wierzycielami. Okolicznością bezsporną jest, że (...) sp. z o.o. był wierzycielem pozwanego z tytułu poręczenia weksla wystawionego przez (...) sp. z o.o. Spornym między stronami pozostawał natomiast fakt, czy (...) sp. z o.o. przysługiwała wierzytelność w kwocie 1.955.589,25 zł wynikająca ze sprzedaży na rzecz powoda strzemion jarzmowych. Wierzytelność ta była bowiem wcześniej przedmiotem umowy faktoringu, na podstawie której została przelana na rzecz spółki (...). Zgodnie z zapisem umowy, w przypadku niewyegzekwowania od powoda należności w terminie do 1 grudnia 2014 roku, wierzytelność miała z mocy prawa powrócić na rzecz faktoranta (pozwanego (...) sp. z o.o.). Zanim to jednak nastąpiło, faktor uzyskał przeciw powodowi nakaz zapłaty, na podstawie którego uzyskał zabezpieczenie roszczenia w postaci hipoteki przymusowej na kilku nieruchomościach powoda. Obciążenie to zostało wpisane do księgi wieczystej, nadając wierzytelności charakter wierzytelności hipotecznej. Zgodnie z art. 79 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 6 lipca 1982 roku o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. 2016.790 j.t.) w razie przelewu wierzytelności hipotecznej na nabywcę przechodzi także hipoteka, chyba że ustawa stanowi inaczej. Do przelewu wierzytelności hipotecznej niezbędny jest wpis w księdze wieczystej. Hipoteka nie może zatem być przeniesiona bez wierzytelności, którą zabezpiecza. Z powyższej regulacji wynika zasada akcesoryjności hipoteki, od której wyjątki wynikać mogą jedynie z przepisów prawa. Art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece znajduje przy tym zastosowanie także do hipoteki przymusowej. Hipoteka jako prawo akcesoryjne dzieli losy zabezpieczonej wierzytelności. W razie przelewu wierzytelności hipoteka ex lege przechodzi na cesjonariusza - strony nie muszą składać osobnych oświadczeń woli w sprawie jej przeniesienia – pod warunkiem późniejszego dokonania wpisu w księdze wieczystej. Hipoteka nie jest bowiem przedmiotem obrotu, jej przejście jest skutkiem przelewu wierzytelności hipotecznej (por. postanowienie SN z 17 listopada 2011 r., IV CSK 74/2011, Lexis.pl nr 5794540). Zerwanie więzi między wierzytelnością a zabezpieczającą ją hipoteką może przy tym nastąpić tylko na podstawie wyraźnego przepisu ustawy. Strony nie mogą postanowić, że przenoszą samą wierzytelność. Wynika to z obligatoryjnego charakteru normy wyrażonej w art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Skuteczność przelewu zależy zatem od przeniesienia wierzytelności, przeniesienia hipoteki zabezpieczającej tę wierzytelność oraz wpisu nowego wierzyciela do księgi wieczystej. Ograniczenie się w umowie obejmującej przelew wierzytelności hipotecznej do oświadczenia woli obejmującego jedynie przeniesienie wierzytelności albo hipoteki nie oznacza sprzeczności tej czynności prawnej z ustawą. Sprzeczność taka wystąpiłaby natomiast, gdyby obie strony wyraźnie zastrzegły, że przenoszą wierzytelność bez hipoteki albo hipotekę bez wierzytelności. (por. wyrok SN z dnia 25 listopada 2015 r. IV CSK 79/15, LEX nr 1968454 oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Szczecinie z dnia 9 lipca 2015 r., I ACa 274/15, LEX nr 1938397, wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 14 listopada 2013 r., I ACa 629/13). Jeżeli wierzyciel chciałby przenieść wierzytelność bez hipoteki, powinien równocześnie zrzec się zabezpieczenia. W tym celu muszą jednak zostać spełnione przesłanki określone w art. 246 § 1 i 2 kc, zgodnie z którymi jeżeli uprawniony zrzeka się ograniczonego prawa rzeczowego, prawo to wygasa. Oświadczenie o zrzeczeniu się prawa powinno być złożone właścicielowi rzeczy obciążonej. Jednakże gdy ustawa nie stanowi inaczej, a prawo było ujawnione w księdze wieczystej, do jego wygaśnięcia potrzebne jest wykreślenie prawa z księgi wieczystej. Przelew samej wierzytelności może nastąpić zatem dopiero po wykreśleniu hipoteki z księgi wieczystej, ze skutkiem od chwili złożenia wniosku w tym zakresie.

Art. 79 ust. 1 zd. 2 u.k.w.h. jest przepisem szczególnym w stosunku do art. 509 § 2 k.c. Wymaganie wpisu konstytutywnego wpływa na skutki prawne nie tylko przejścia hipoteki, lecz także przelewu zabezpieczonej wierzytelności. Cesjonariusz nabywa wierzytelność hipoteczną dopiero po jej wpisie w księdze wieczystej, z mocą wsteczną od chwili złożenia wniosku. Powyższe rozważania znajdują zastosowanie do umów przelewu zawartych pod warunkiem rozwiązującym lub z zastrzeżeniem terminu końcowego.

W niniejszej sprawie pozwany (...) sp. z o.o. zawarł z faktorem umowę przelewu wierzytelności z zastrzeżeniem warunku rozwiązującego. Zwrotny przelew wierzytelności miał nastąpić z mocy prawa w przypadku niewyegzekwowania wierzytelności w terminie do dnia 1 grudnia 2014 roku. W międzyczasie jednak, na skutek ustanowienia hipoteki przymusowej, wierzytelność stała się wierzytelnością hipoteczną, do której znajduje zastosowanie art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Do skutecznego powrotu wierzytelności na rzecz pozwanego konieczny był zatem wpis w księdze wieczystej. Nie ma przy tym znaczenia, że zwrotny przelew

wierzytelności miał nastąpić automatycznie. Brak jest w polskim prawie wyraźnych uregulowań dotyczących cesji zwrotnej. Nie budzi wątpliwości, iż zwrotne przeniesienie wierzytelności może nastąpić w drodze odrębnej umowy zwrotnego przeniesienia wierzytelności na cedenta. Nie ma jednak żadnych prawnych przeszkód, aby powrotne przeniesienie wierzytelności na cedenta zostało uregulowane przez strony w pierwotnej umowie przelewu wierzytelności poprzez ustanowienie warunku rozwiązującego. Warunek (*conditio*) stanowi integralną część czynności prawnej, której dotyczy. Jego istotą jest uzależnienie powstania lub ustania skutków prawnych czynności prawnej od określonego zdarzenia, przyszłego i niepewnego.

W niniejszej sprawie strony w umowie przelewu wierzytelności zastrzegły warunek rozwiązujący związany ze zdarzeniem w postaci braku świadczenia pieniężnego przez dłużnika a będącego przedmiotem cedowanej wierzytelności w określonym terminie. Ziszczenie się tego warunku skutkowało automatyczną cesją zwrotną wierzytelności.

Brak odrębnej umowy cesji zwrotnej nie oznacza zatem, iż cesja taka nie wynikała z umowy, a zatem, że nie stosuje się do niej przepisów kodeksu cywilnego o zmianie wierzyciela, w tym art. 509 k.c. i art. 510 § 1 k.c.

Do przeniesienia wierzytelności na pierwotnego wierzyciela doszło bowiem w drodze umowy i nie niweluje tego, że cesja zwrotna nastąpiła automatycznie w wyniku ziszczenia się warunku rozwiązującego.

Zarzut naruszenia art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 510 k.c. i art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece jest zatem bezpodstawny.

Art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece obejmuje swoim zakresem umowy zawarte z zastrzeżeniem warunku. Nie może odnieść skutku zarzut skarżącego, że w przypadku gdy przelew wierzytelności hipotecznej ujawniono w księdze wieczystej, cesjonariusz traci i przelaną wierzytelność, i hipotekę, co nie wymaga konstytutywnego wpisu w księdze wieczystej, a ponowny wpis cedenta jako wierzyciela hipotecznego ma charakter deklaratoryjny. W pierwszej kolejności należy wskazać, że twierdzenie takie nie jest uprawnione ze względu na jednoznaczne brzmienie art. 79 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Nawet gdyby jednak przyjąć odmienne stanowisko, pogląd wskazany w apelacji nie miałby zastosowania w okolicznościach faktycznych niniejszej sprawy. Jak bowiem wskazuje skarżący, dotyczyłoby to wyłącznie sytuacji, w której przelew wierzytelności hipotecznej zostałby ujawniony w księdze wieczystej. Tymczasem pierwotny przelew dokonany przez pozwanego na rzecz fatora nie stanowił przelewu wierzytelności hipotecznej (wierzytelność uzyskała taki charakter dopiero po wpisaniu do księgi wieczystej hipoteki przymusowej), jak również przelew taki nie został ujawniony w księdze wieczystej.

Nie ma znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczność, że zamiarem stron cesji było zwrotne przeniesienie wierzytelności wolnej od zabezpieczeń. Sam zamiar stron jest w tym zakresie niewystarczający. Jak zostało wskazane powyżej faktor nie był uprawniony do przelewu wierzytelności bez zabezpieczającej ją hipoteki. Nie ma zatem znaczenia okoliczność pisemnego zrzeczenia się hipoteki przez spółkę (...). Jeżeli zamiarem fatora było przeniesienie wierzytelności bez zabezpieczenia, zgodnie z art. 246 § 2 kc powinien on doprowadzić do wygaśnięcia hipoteki na skutek wykreślenia jej z księgi wieczystej (hipoteka została bowiem wcześniej ujawniona w księdze wieczystej). W tym zakresie brak oceny przez Sąd I instancji oświadczenia (...) S.A. nie mógł wpłynąć na treść wydanego w sprawie orzeczenia. Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. jest zatem bezzasadny.

Nie może również odnieść skutku zarzut naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 109 ustawy o księgach wieczystych i hipotece. Nie sposób uznać, że wierzytelność dochodzona przez Sądem Okręgowym w Częstochowie wynikała z wydanego w tym postępowaniu nakazu zapłaty. Wierzytelność ta bowiem wynikała z zawartej między powodem a (...) sp. z o.o. umowy sprzedaży strzemion jarzmowych. Natomiast nakaz zapłaty stanowi jedynie tytuł egzekucyjny, który stwierdza istnienie tej wierzytelności oraz stanowi podstawę uzyskania hipoteki. Cesja zwrotna dotyczyła zatem tej samej wierzytelności – w przeciwnym wypadku nie doszłoby do zwrotnego przelewu z mocy prawa.

Za niezasadny należy również uznać zarzut skarżącego dotyczący omyłki pisarskiej Sądu wykreślającego ustanowione na nieruchomościach powoda hipoteki. Sąd Apelacyjny jest związany treścią prawomocnego postanowienia z dnia

10 grudnia 2014 roku, sygn. akt V ACz 1245/14 i nie może w tym zakresie domniemywać, że pominięcie hipoteki na jednej nieruchomości stanowi omyłkę pisarską w sytuacji, kiedy pozostałe nieruchomości zostały z hipotek zwolnione. Stanowisko takie jest tym bardziej uzasadnione, że wyżej wskazane postanowienie ogranicza zabezpieczenie dokonane na podstawie nakazu zapłaty a nie znosi je całkowicie. Wbrew twierdzeniu skarżącego z uzasadnienia powyższego postanowienia nie wynika, że celem Sądu było zniesienie wszystkich hipotek.

Nie można również uznać za skuteczny zarzut dotyczący wykreślenia hipoteki przed dniem wydania wyroku w sprawie. Wniosek o wykreślenie hipoteki został złożony przez spółkę (...) w dniu 31 sierpnia 2016 roku. Pomiędzy tą datą, a datą wydania wyroku (25 listopada 2016 roku) nie zostało jednak ponowione oświadczenie woli pozwanego (...) sp. z o.o. o potrąceniu wierzytelności. Wcześniejsze oświadczenia w tym zakresie, w tym złożone w zarzutach do nakazu zapłaty, jako złożone przed przejściem wierzytelności na pozwanego należy uznać za bezskuteczne. Sama okoliczność wykreślenia hipoteki przez faktora nie wpływa jeszcze na skuteczność potrącenia przelanej wierzytelności przez pozwanego.

Nie zasługuje także na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 89 k.c. w zw. z art. 90 k.c.

Zarzut ten jest zresztą nie do końca jasny. W ramach tego zarzutu skarżący nie odnoszą się do warunku rozwiązującego unormowanego w umowie przelewu, lecz do bliżej nie sprecyzowanego warunku zawieszającego dotyczącego powrotnego przeniesienia wierzytelności i oświadczenia o potrąceniu. Zarzut taki jest całkowicie bezzasadny. Po pierwsze, cesja zwrotna zgodnie z umową przelewu wierzytelności nie była opatrzona żadnym warunkiem zawieszającym. Przeciwnie, zgodnie z § 1 pkt 1 aneksu nr (...) do umowy przelewu wierzytelności z 20 grudnia 2013 r. (k. 250-252), jeżeli faktor nie wygzekwuje od dłużnika nabytych od faktora wierzytelności opisanych w § 1 umowy, wówczas z mocy prawa następuje cesja zwrotna tych wierzytelności na faktora bez potrzeby składania jakichkolwiek oświadczeń woli. Skoro jednak nabywca wierzytelności uzyskał przed ziszczeniem się warunku rozwiązującego, zawartego w § 1 pkt 1 aneksu nr (...) zabezpieczenia hipotecznego, to zgodnie z art. 79 ust. 1 i 2 ustawy o księgach wieczystych i hipotece do skuteczności przelewu wierzytelności hipotecznej konieczny jest wpis do księgi wieczystej. Skoro zaś, jak to miało miejsce w niniejszej sprawie zbywca wierzytelności zabezpieczonej hipoteką zrzekł się zabezpieczenia hipotecznego i jego zamiarem by przelew wierzytelności bez przeniesienia hipoteki, to zobowiązany był zgodnie z art. 246 § 2 k.c. do wykreślenia hipoteki z księgi wieczystej oraz złożenia oświadczenia o zrzeczeniu się hipoteki właścicielowi rzeczy obciążonej.

Jest poza sporem, że wykreślenie hipoteki nastąpiło na podstawie wniosku zbywcy wierzytelności z 31 sierpnia 2016 r., a zatem oświadczenie o potrąceniu wzajemnych wierzytelności z 7 maja 2015 r. było bezskuteczne, gdyż w dacie tej pozwanej nie przysługiwała jeszcze wierzytelność przedstawiona do potrącenia (podobnie jak późniejsze oświadczenie o potrąceniu zawarte w zarzutach od nakazu zapłaty, które zresztą nie było skuteczne, gdyż zostało doręczone 16 listopada 2015 r. pełnomocnikowi powoda, który nie miał umocowania do odbierania materialnoprawnych oświadczeń woli (k. 120 i 161) i brak podstaw do uznania, że pełnomocnictwo w tym zakresie zostało mu udzielone w sposób konkludentny, skoro osoby reprezentujące powoda nie brały udziału w rozprawach.

Niezależnie od tego oświadczenie o potrąceniu nie może zawierać warunku (rozwiązującego, ani zawieszającego). Oświadczenie o potrąceniu jest jednostronnym oświadczeniem woli, które staje się skuteczne z chwilą złożenia go drugiej osobie będącej jednocześnie dłużnikiem i wierzycielem składającego.

Jednostronne oświadczenia woli wywierające z chwilą ich złożenia innej osobie wpływ na jej stosunki majątkowe nie mogą być dokonywane z zastrzeżeniem warunku. Ochrona prawna interesów tej osoby wymaga, aby zakres skuteczności takich oświadczeń był od razu oznaczony. Z perspektywy osób, których sytuacja prawna ma być jednostronną czynnością prawną ukształtowana, dopuszczenie zastrzeżenia warunku powodowałoby często bardzo duży okres niepewności, czy czynność ta wywołała skutki prawne (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 29.04.2009 r., IV CSK 614/08, niepubl.).

Ta sama ocena dotyczy jednostronnego oświadczenia faktora o zrzeczeniu się zabezpieczeń hipotecznych i zwrotnej cesji bez przeniesienia hipotek z 1.12.2014 r., które zresztą nie zawiera jakiegokolwiek zastrzeżenia warunku

zawieszającego. Ani zatem cesja zwrotna, ani oświadczenie o potrąceniu nie zawierały skutecznego warunku zawieszającego, tym bardziej o mocy wstecznej, a zatem bez znaczenia jest, iż hipoteka została wykreślona przed datą wydania wyroku, skoro nastąpiło to po złożeniu oświadczenia o potrąceniu, a zatem oświadczenie to nie było skuteczne i nie wywołało skutku umorzenia wzajemnych wierzytelności zgodnie z art. 498 § 2 k.c.

Pozwani zaskarżyli również punkty 5 i 6 wyroku, a więc dotyczące rozliczenia kosztów postępowania pierwszoinstancyjnego. W tym zakresie jednak skarżący nie sprecyzowali swoich zarzutów, jak również nie przedstawili argumentacji w uzasadnieniu środka odwoławczego. Sąd Apelacyjny nie mógł zatem dokonać kontroli prawidłowości rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego. Nie jest bowiem rolą Sądu odwoławczego domniemywanie uchybień i zarzutów, które miał na myśli apelujący.

Biorąc pod uwagę powyższe apelacja skarżącego jest bezpodstawna i podlega oddaleniu na podstawie art. 385 kpc. O kosztach postępowania apelacyjnego orzeczono na podstawie art. 98 k.p.c. zasądając od pozwanych solidarnie na rzecz powoda kwotę zastępstwa procesowego w stawce minimalnej.

SSA Olga Gornowicz-Owczarek	SSA Jadwiga Galas	SSA Lucjan Modrzyk
-----------------------------	-------------------	--------------------